

Räcker virket från skogen?

Det är klart att det gör – om marknaden får råda och snedstyrande lagar och subventioner inte kommer in och stör. Nya sortiment och nyttigheter kappas med gamla och de som inte förmår betala blir utan virke. En alternativ rubrik på detta IVA/KSLA-seminarium den 19 april hade kunnat vara *Vem har bäst råd att betala för skogsråvara?* Ola Hildingsson ledde samtalet.

Text: ÅKE BARKLUND

Det är hård konkurrens om virket i Östersjöområdet och ovanligt stora investeringar planeras.

Petteri Pihlajamäki från Pöyry berättade att avverkningarna på norra halvklotet är ungefär hälften av tillväxten, medan avverkningarna (främst av brännved) på södra halvklotet är avsevärt större än tillväxten där. Också Kina har en större avverkning än tillväxt; det mycket ambitiösa kinesiska besogningsprogrammet är ännu inte avverkningsmoget. I Norden hugger vi 70 procent av tillväxten – miljörestriktioner motverkar möjligheterna att avsevärt öka avverkningarna.

Idag tillverkas ca 400 miljoner ton massa per år i världen. Till det går det åt 700 miljoner m³ ved, i övrigt används re-
turfiber. Vedåtgången väntas öka till 850 miljoner m³/år till 2030. Världens sågverk använder idag 850 miljoner m³/år, vilket väntas öka till 1 200 miljoner m³, och världens skivfabriker använder idag ca 500 miljoner m³/år, vilket väntas stiga till 800 miljoner år 2030. Totalt 40 procents ökning på 15 år!

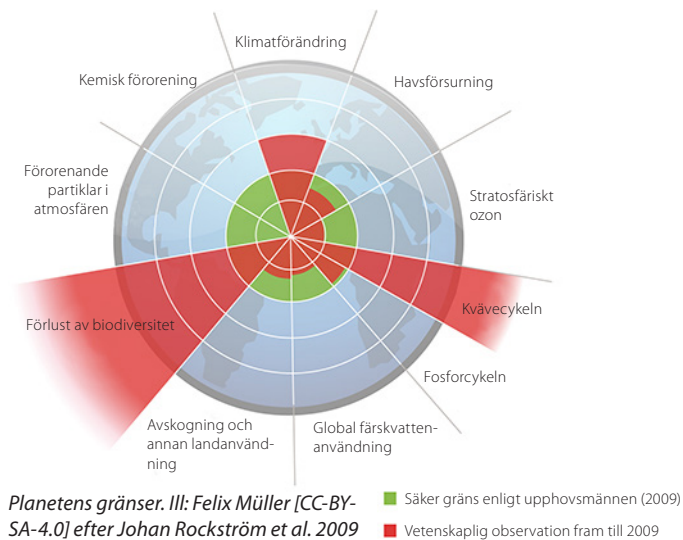
Europas skogsnäringar är politiskt påverkade och EU:s höga mål för bland annat "biofuels" kan öka vedåtgången med ca 50 miljoner m³/år. Lika mycket mer råvara behöver den ökade industrikapacitet som planeras i Östersjöområdet – men alla planer kommer knappast att realiseras, sade Petteri Pihlajamäki. På 10 år har virkesimporten från Ryssland till Finland minskat från 15 till 6 miljoner m³/år och från Baltikum till Finland från 2,8 till 0,8 miljoner m³. Motsvarande siffror för Sverige är från 1,5 till 0,4 miljoner m³ (Ryssland) och från 4,8 till 2,8 miljoner m³ (Baltikum).

Petteri Pihlajamäki sammanfattade med att virket inte kommer att ta slut i världen eller i Europa eller i Östersjö-

området, men det blir tuffare konkurrens och vedpriserna stiger. Gamla marknader, produkter, kvaliteter och affärsmodeller kommer att försvinna medan nya dyker upp och förändringstempot kommer att öka.

Karl Duvemo, SCA, diskuterade globalt utbud och efterfrågan av virke, redovisat i Skogsstyrelsens konsekvensanalyser 2015. Avverkningarna i världen 2012 var knappt 3 000 miljoner m³/år, varav 75 procent kom från naturskogar. I ett lågscenario skisserat av konsultfirman Indufors fram till 2050 ökar avverkningen till 3 500 miljoner m³/år, varav 62 procent från naturskogar. I högscenariot ökar avverkningarna till 7 500 miljoner m³/år, varav 75 procent från naturskogar. Lågscenariot skulle världens skogar klara, medan högalternativet skulle tära hårt på skogsresurserna i en accelererad takt. Naturskogsavverkningen i Indufors lågalternativ ligger på 1 m³/ha/år och i högalternativet 3 m³/ha/år. I våra svenska skötta skogar avverkar vi idag 4 m³/ha/år och på tropikernas plantager avverkas 12 m³/ha/år i snitt. Skogsskötsel kan öka avverkningsmöjligheterna avsevärt.

Många nya skogsprodukter kommer att tillverkas av bi-
produkter i traditionella skogsindustrier eller av grot och därmed inte kräva stamved från skogen, hävdade Jonas Joelsson från RISE. Materialflödena kan bli rätt så komplicerade. Drivande för diskussionen om nya skogsprodukter är den ökade energianvändningen i världen, fyrdubblad sedan 1965. Plasttillverkningen i världen har på samma tid 20-dubblats! Vi säger ibland att allt vi kan göra av kol, gas och olja kan vi göra av ved, men för att ersätta plasttillverkningens 15 miljarder ton oljeekvivalenter/år med ved behövs ca 75 miljarder m³. Världens skogar, som håller ca 530 miljarder m³, skulle räcka i 8 år!

Framtidens bioraffinaderier kan framställa t.ex. metanol, olefiner (alkener) och butanol. För en "lagom" stor metanolfabrik som gör 300 000 ton skulle det gå åt ca 1,5 miljon m³ ved. I Stenungsund framställs av olja 900 000 ton olefiner/år – det skulle dra drygt 10 miljoner m³ ved.

RISE har räknat på att bygga om sulfitfabriken i Ö-vik från dagens 230 000 ton massa till att tillverka 125 000 ton etanol och 150 000 ton syntetisk bensin; därutöver 1 miljon ton dissolvingmassa (till t ex viskosfibrer) och 120 000 ton lignosulfonater – på textilsidan finns stor potential: polyester, utvunnen ur olja, är idag ca 10 gånger större och bomull är 5 gånger större än viskosityger. Till sist 95 000 ton protein (fiskfoder) – fiskodlingarna ökar kraftigt i hela världen och det finns stora behov av proteinfoder med minskande småfiskfångster. Till detta behövs 6,3 miljoner m³ ved.

Det större perspektivet

Peter Holmgren, tidigare på CIFOR, påminde om att det finns flera skräckscenarios i världen. Räcker maten, biotoperna, skyddet mot naturkatastrofer och virket – räcker planeten?

Vi odlar tillräckligt med mat, men de som inte har råd hungrar. Diskussionen är livlig om den biologiska mångfalden. Kostnaderna för naturkatastrofer är ca 180 miljarder dollar per år varav 70 procent är oförsäkrade. Flera av tårtbitarna i Planetary boundaries-diagrammet ser illa ut, men finns ekonomi och innovation verkligen med i resonemangen? På 50 år har BNP per capita, matproduktionen och växthusgaserna tredubblats medan matpriserna varit i stort sett stabila.

Och alltid finns skogarna och träden med – hur hänger allt ihop och vad ska vi göra? På världsnivå har vi satt upp 17 relevanta utvecklingsmål. Vi ska mota världsfattigdom och hunger och minska växthusgaserna. Vilken blir skogens roll?

I Sverige fick vi 1903 vår första skogsvårdslag, 1947 höll FAO ett stort möte för att diskutera hur 100 miljoner européer skulle få bostäder efter kriget. Vi hade på 1970-talet

en animerad diskussion om den svenska virkessvackan, idag är vi här. Hittills har dessa resonemang varit inomskogliga, framåt talar alla om skogens roll.

I klimatkussionen var skogen en ren bevarandefråga för 10 år sedan – nu pratar de flesta om skogsbruk som en viktig del av lösningen. Klimatgasutsläppen 2007–2016 var 40 gigaton CO₂/år varav 88 procent från fossila bränslen och 12 procent från avskogning. Detta hamnade någonstans: 24 procent i havet, 46 procent i atmosfären och 30 procent i växtligheten – mest i skogen motsvarande en tillväxt om 12 000 miljoner m³/år. 100 gånger den svenska tillväxten.

Räknat bara på kolet var fossilutsläppen 9 gigaton kol per år och från avskogningen 1,3 Gt C/år. Kolsänkan i skogen var 3,1 Gt C/år. Produktionen skog är 57 Gt C/år och det årliga virkesuttaget 1 Gt varav hälften är industrivirke. Går det att göra något av detta? Potentialen är stor, men vad krävs för bioekonomiskt genomslag?

Finns: Biologiskt handlingsutrymme och samhällets önsknings gällande klimatet.

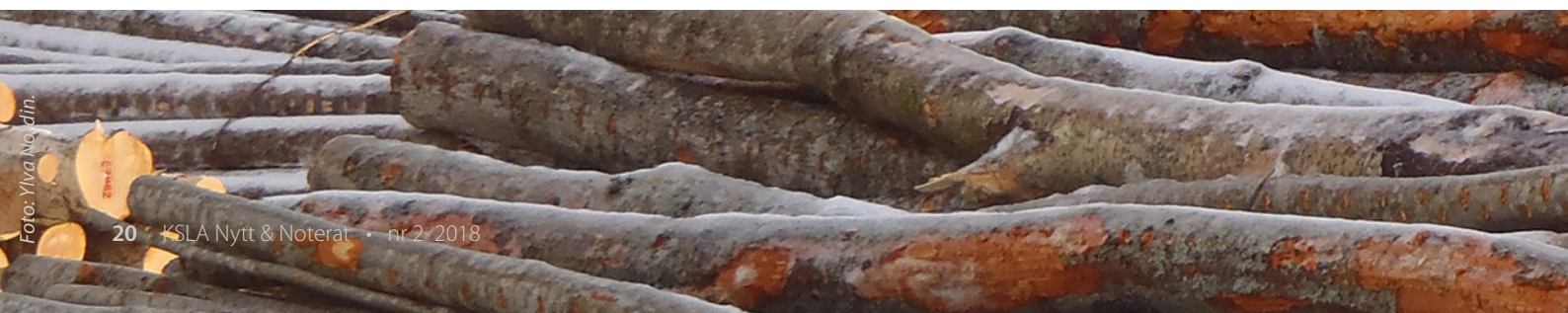
Behövs: Större tilltro till skogsnäringen och genuint branschengagemang.

Saknas: Innovationskraft för nya virkesflöden.

Vi ser för smalt på bioekonomikonceptet, ansåg Peter Holmgren. Vi engagerar oss i industrifrågorna, ekonomisk tillväxt, arbetstillfällen, klimatet och biologisk mångfald, dvs de globala hållbarhetsmålen (SDG-målen) 7, 8, 9, 13, 14 och 15. Det är bra men engagemanget saknas för hela ramverket, för alla 17 SDG-målen, vilket är nödvändigt för att få förståelse för att biomassa ska användas, inte bevaras.

Håkan Larsson från Södra talade om den framtida avverknings i Sverige och började med restriktionerna uttryckt i skogsareal där utgångspunkten var den internationella definitionen av skog i Sverige, dvs 28 miljoner ha. År 1993, med nya skogsvårdslagen, låg restriktionerna på ca 20 procent av arealen som var undantaget skogsbruk, mest det vi i Sverige kallar impediment. Idag är den siffran ca 30 procent – mer reservat, generell hänsyn, frivilliga avsättningar och en del nyckelbiotoper. År 2025 beräknas fler avsättningar och nyckelbiotoper ge restriktioner om 33–34 procent. Varje procentenhet motsvarar ca 1 miljon m³ i minskad avverkning.

På plussidan då? Får vi en viltstam i balans, bättre plantmaterial och ökad röjning kan vi kanske öka avverkningsarna till 2025 med 2–5 miljoner m³ men med ganska mycket löv. Vi kan avverka kanske 0,5 miljoner m³ mer på naturvårdsarealer och vi kan öka importen från Baltikum med 0,5–1 miljon m³, från Norge med 1–2 miljoner m³ och från Sydamerika med 0,5–1 miljon m³. Totalt en ökad virkestillgång om kanske 5 miljoner m³ till 2025, dvs den storleksordning som nu pågående industriutbyggnader kräver. Balansen blir snävare framåt, så sköt skogen väl!

Frågor och svar

Lars Strömberg sa att vi behöver mycket reglerbar el framåt och även mera el. Det har angetts 10 miljoner ton ved för detta. Räknat på flis blir det runt 40 miljoner m³ löst mått – var kommer det in i kalkylerna?

Panelen svarade att moderna massabruk gör mycket el redan idag och att trimningar hela tiden sker i samma riktning. Om priset ökar kommer mycket grot att kunna hämtas i skogarna.

Björn Hägglund oroade sig för virkesutbudet på privat skogsmark. Nettot idag ligger på kanske 200 kr/m³, medan priset på skogen är 500–600 kr/m³. Leder inte detta till längre omloppstider, högre virkesförråd och lägre virkesutbud?

Panelen: Bra skogsskötsel med hög tillväxt är "alltid" bra men gammal skog innebär risker för stormfällning, röta och insektsangrepp. Levererar man sitt virke till en köpare som tillämpar vinstdelning så får man mer betalt. Industrin borde titta på hur den ska motivera skogsägare, som i lägre grad är förr är beroende av skogsinkomsterna, att avverka.

Roziyeh Khodayari angav att det till 2025 kommer att produceras 3,5 miljarder ton ny plast, vilket knappast kan ske med skogsbaserad råvara. Är det inte bättre att cirkulera plasten och göra nya plastprodukter?

Panelen: Det ena utesluter inte det andra. Cirkulär ekonomi är bra, men ekonomin kommer att reglera detta.

Sten Nilsson sa att den svenska definitionen av bioekonomi är hemmagjord och snäv, och menade att vi måste vidga horisonten så som Peter Holmgren gjorde. De framtida virkesbalanser vi har sett under denna dag är fel. Vi blir hela tiden effektivare. Vedkostnaden sjunker hela tiden per konsumerad dollar, med 60 procent mellan 2005 och 2016. Nya produkter blir smartare och snålare hela tiden. Billerud/Arlas nya mjölkkartong använder 24 procent mindre råmaterial, mindre energi och kemikalier. Och företag slås ut från marknaden hela tiden – särskilt kommer obsoleta sågverk att försvinna.

Panelen höll med om att produkterna och processerna hela tiden blir bättre och snålare med resurser. Jodå, sågverk lägger ned, men de kvarvarande ökar sin produktion.

Magnus Brandel pekade på att klimatfrågan, där skogsbruk är viktigt, inte är ett jämbördigt intresse när man provar skogsbruk enligt miljöbalken där ersättning kan ges av staten.

Magnus Berkefelt framhöll att vi hamnat i ett läge där sopor är billigare för värmeverken än skogsbränslen och att en avsevärd mängd sopor importeras. Men är skogsindustrin verkligen intresserad av högre ved- och flispriser? Man vill väl göra egna produkter av detta? Har man ett verkligt intresse av att det eldas mer skogsråvara?

Södra: Vi vill ha bästa pris för varje sortiment, inklusive energived och grot.

Jan Lagerström fortsatte Sten Nilssons synpunkt om disruptiv utveckling av skogsindustrin – i vilken mån påverkas scenarierna som visats denna dag av sådana förhållanden?

Panelen: Industristrukturen påverkas hela tiden, såväl expanderar som lägger ned. Det är svårt att ta sådan hänsyn i de flesta virkesbalanstekniker.

Felicia Olsson saknade diskussionen om att ur klimatsynpunkt låta skogen stå och frågade om mekanismer liknande utsläppshandel.

Panelen svarade att den idén är helt fel och att det är ledsam att det argumentet fortfarande tas upp – det är ett kortsiktigt biologiskt bevarandeintresse.

Björn Frostell ansåg att avvägningarna mellan miljö och produktion på hans skogsfastighet görs fel av den som avverkar hos honom.

Panelen: På sin egen mark har man stora möjligheter att påverka avvägningen. Det som nu pågår är en smygande förskjutning åt bevarandehållet, bl a genom nyckelbiotoperna. Några säger att skogsägarna favoriserar ekonomin i avvägningen mellan produktion och miljö. Man kan vända på kuttingen och säga att miljöintressenterna favoriserar miljön i samma avvägning. Viktigt är dock att skogsnärings lyssnar på andras synpunkter, seriöst försöker förstå deras argument och lyckas förklara och få accept för sin egen syn.

Lennart Rådström avrundade diskussionen med att svara på dagens fråga: "Virket kommer att räcka". I marknadsekonomier räcker tillgångarna alltid, konstaterade han. Nästa fråga att diskutera är incitamenten till att odla mer skog.

Två personliga reflexioner: Det är givetvis bra att vi utvecklar nya koncept och testar nya produkter av virke.

- När jag för 45 år sedan räknade på varifrån svenska skogsägare fick sitt rånetto, kom jag fram till att 70 procent kom från sågtimmer. Idag är den siffran 75 procent. Produkter har utvecklats och nya har kommit in, men också trävarorna utvecklas. Timmer har varit och är skogens viktigaste sortiment.

- För 7 år sedan var jag på skogsresa i södra USA. Vi tittade också på bomullsindustrin, som var klart medveten om hoten från viskos och andra material. Man utvecklade bomullen så att tussarna satt i toppen på skotten 1–1,2 meter över marken och då kunde man mekanisera plockningen. Nya unika egenskaper för bomullsolja utvecklades och man reducerade behovet av pesticider och minskade vattenåtgången. Samtidigt som vi utvecklar viskos jobbar också bomullsfolket intensivt!

